

2-шо (3442) №,
2020 ий 18 январь,
шуматкече.

Илчю ол, поршнек да чин берг!

Будь готов/

ЯМДЕ-ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

Фотопроект

Марий кундемъя
100
МАРИИ ЭА
эргүжэе ден ўдыржю

Лудса:

Игнат Дмитриев
ден Марьяна
Нигматзянова төле кани-
кул годым Карелийыште
лийныт.

3

Марий Турек кыдалаш
школьын тунемшыже марий
тамгам сүретлыман почто
маркым шымлен.

5

«Марий театрлан –
100 ий» теме дene урок
радам. Туныктышо-влак,
пашаштыда кучылтса.

6

Тест.
Койыш-шок-
тышетым
пален налаш
пырыс-влак
полшат.

7
Тунеммаште, спортышто,
мер пашаште ойыртемалтше
ўдыр-рвезе-влак, фото-
проектыш ушныза, сай
качествоан фотом редакци-
йышке колтыза!

Фотошто:
Йошкар-Оласе
61-ше номеран
«Теремок» йочаса-
дын воспитан-
никше-влак Маргарита
ЕВСЕЕВА ден Андрей
УТКИН. Нуно Марий
тиште кечылан пöле-
клалтше «Сылнымут
аршаш» конкурсышто
1-ше верым налыныт.

Российисе хорышто

Звенигово район Кужмары йоча сымыктыш школ гыч ёдыр-влак (снимкиште) Моско олаште Российскойсеке йоча хорышто муреныт.

Российын түрлө кундемже гыч 548 йоча хорыш ушнен. Нунын коклаште Марий Эл гыч Виктория Антропова, Милана Алексеева, Регина Данилова, Эвелина Капацына, Дарья Орлова лийыныт. Ёдыр-влак Кужмарасе йоча сымыктыш школ пеленысе хорышто мурат, тыгак Всемарийский йоча хорын участникше улыт. Москошко логалаш манын, 19 мурым наизусту тунемыныт. Ёдыр-влакым Л.М.Смирнова туныкта.

— Тыгай хорышто мураш — кугу опыт. Москошто ик арня лийынна, шуко ум пален налынна, шуко шарнымаш кодын. Париса Долина дene пырля «Дадим шар земной детям» мурым йонгантарымына поснак келшен, — ойлат мурзыо-влак.

Х.АЛЕКСАНДРОВА.

Марий
Турек кыдалаш
школын «Берен-
дей» школ лесни-
чествы же Российисе
смотри-конкурсын
«Просветительская
деятельность» номи-
нацийшты же эн
са илаан Мыланна
шотплалтын.

арала — тудым пүртүс куандара.

Морко, Коркатово.

Пүртүс — илыш

Мыланем пүртүс пушентге, шудо, чодыра гына оғыл, а илыш. Марий младыште пүртүс пеш мотор. Но тиде сылнылыклан эңгекым ыштash шонышо-влак улыт: пушентгым шолып руат, чодыраште тулым ылыхжат. Тыгай койыш мыланем ок келше. Мыланна, самырык тукымлан, осал ваштареш чот шогыман. Кө пүртүсүм

Настя ВАЛЕРЬЯНОВА.

«Великая сила родной земли» калык усталык Республике се фестиваль 31 январь гыч 6 май марте Йошкар-Олаште эртаралтеш. Тудо Кугу Ачамланде сарыште Сенгымылан 75 ий да Марий Эл Республиклан 100 ий теммылан пөлекпалтеш.

Йошкар-Оласе «Марий Эл» ий полатыште 15 гыч 17 январь марте самырык хоккеист-влак коклаште А.В.Тарасов лүмеш «Золотая шайба» всероссийский ўчашымашын II этапше эртаралтын. Чылаже 8 команде йодмашым пуэн.

Йошкар-Олаште 48-ше номеран «Маленькая страна» уйочасад почылтын. 13 группыш 320 икшыве кошташ түнгалиш.

Тунеммаште — у

Российисе школлаште аттестатыш «зачётным» але «незачётным» шындаш түнгалиш.

Российисе просвещений министр О.Ю.Васильева тыге палемден: «Тиде йёным икмynяр школ шукер-так кучылтеш. Тыгай отметкым музык, физкультуру да ИЗО предметла дene шындаш лиеш. Кажне йоча куржталаш, мураш, сүретлаш йёрата гынат, «визитанлан» тунемын огеш керт. Мыйын шонымаште, музык мастралык чылалан ок пулалт, тидлан көра аттестатым «кумытан» отметке дene локтылман оғыл. Туге гынат, ты йёным кучылташ але укем кажне школ шке решатлышааш».

Спортыш корно

30 декабрь гыч 10 январь марте ме, 55 тунемше, спорт сборышто лийынна.

Ме ече дene коштынна, спортзалиште волейболла, баскетболла, теннис дene модынна. Тыгай түрлө танасымашлан, ГТО нормативым темашлан ямдалатынна. Занятий-влакым физкультурым туныктыш А.А.Семенов ден ДЮСШ-ан тренерже С.Н.Иванов эртаралтеш.

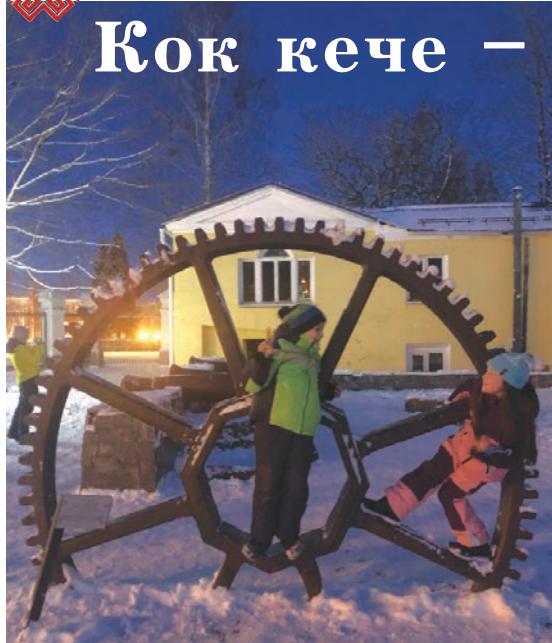
Школ столовыйишто повар-влак шокшо кочкышым пукшынты. Школ директор ден туныктышо-влаклан пеш кугу таум ойлене. Тренировкыш коштын, пэнгидемын күшкына, кугу спортыш корным почына.

**Андрей МШАРОВ.
Волжский, Пётъял.**

Марий Элыште 9-ше классыште тунемше-влаклан 12 февральыште руш йылме дene иктешлыше собеседований лиеш. Түрлө амаллан көра тергиме пашашке толын кертдыме-влак да «незачётым» налш-влак 11 марташибе да 18 майыште уэш сдатлат.

Кок кече – Карелийыште

Марьяна Нигматзянова ден Игнат Дмитриев (снимкиште) иктангаш улт. Нуно 2-шо классыште тунемыт: Марьяна – «Канде кайык» гуманитарный гимназийште, Игнат – Йошкар-Оласе 1-ше номеран

школышто. Теле каникул годым авашт дene пырля тора Карелийышке миен коштыныт.

Родотукым калыкын мланыштыже, Онежское ер воктene, йоча-влакым йомакысе Beeristria вуверкува, Lumi

Карелийыште

Kelloja лўман эрге, Йўштö Күгиз да Пумудыр вашлийыныт. Нуно карел модыш дene модыктеныт, куштыктеныт. Хаски паркыште пий-влакым лўмын кучат. Марьяна кажныжым вуйышт гыч ниялтен. Карелий мланыште ожно саам-влак иленыт, саам чумышто шаман тулото воктен тўрлöй ўлам эртарен, шудо чайым ўйкten.

Вес кечын Марьяна ден Игнат мастер-классыште кантеле дene шокташ тунемынит. Тиде карел калык семүзгар кўсле гай ныжыл семым луктеш. Кантелем карел эпосын тўн геройжо Ваяйнамёненин кўслеже маныт. Тыгак мастер повар дene пырля рупиттетю (калитки) карел когыльым кўэштыныт.

Марий Элын эргыже ден ўйдиржё карел кундемысе пўртўс поянлык денат палыме лийыныт. Российсе ик эн тошто «Кивач» заповедни-

кыште ли-йыныт, тыгаяк лўман вўдшунгалишым онченыт, дендрариште да пўртўс тоштериште янлык да кушкыл тўня дene палыме лийыныт. Рускеал курык паркыште мрамор карьер-влакым онченыт. Тиде кундемысе мрамор дene шке жапыштыже Санкт-Петербургышто полат-влакым сўрастареныт. Кызыт курык паркышке турист-влак ончаш да каналташ толыт.

Карелий кундемын Петроводск рўдолаже нергенат экспкурсовод ятыр каласкален. Ўнде йоча-влак сайын палат: тиде ола Пётр 1 кугыжан кўштымыж почеш чонгатлын.

Марьяна ден Игнат Карелийыште кок кечат пельм веле эртареныт. Туге гынат кўчык жапыште шуко ум пален налыныт. Марьяна Карелий нерген шарнаш йўдвелысе морошка емыж гай брошкым налын, Игнат Рускеала гыч мрамор кўм конден.

**Л.Г.ИВАНОВА, туныктышо.
О.Нигматзянован фотожо.**

**Толмыштым
вучем**

Мый 5-ше классыште тунемам. Моло йоча гай школышко ом кошт. Черле улмемлан кёра мый декем туныктышо-влак мёнгышкем толыт. Чыла предмет денат сайын тунемаш тыршем. Школыштына кугу мероприятий лийме годым ачам-авам тушко мыйым намиен коштыктат. Классем дene пырля миат мастерларыкем ончыктем.

Теве ик кечын мый декем школ гыч йоча-влак унала толыныт ыле. Тўрлö модыш дene модна. Авам унам-влакым тутло мелна дene сийлыш. Тиде кече шарнымашеш кодо.

Йолташем-влаклан таум ойлем да уэш толмыштым вучаш тўнгалим.

**Артём
ВАСИЛЬЕВ.
Шернур, Купран.**

Тамга пайрем

Марий тиште кечылан пёлеклалтше пайремыште тений миат лийынам. Форумым торжественно почмо деч вара Марий самырык театрин артистше-влак «Каза, тага да пырыс» марий калык йомакым модын ончыктеныт. Йомак икте-весылан полшаш, келшен илаш туныкта. «Финн талинга» мастер-классыште, арама воштырым тодын, талингам ыштенна, «Курчак аралтышиште» – тўрлö осал деч аралыше курчакым. Кидмастар-влакын паша ончерьшт, книга выставке онай лийыныт.

**Кристина ИЛЬИНА.
Медведево, Сенькан.**

**Книгалан шуши
йолташ уке.**

**Книга –
шинчымаш памаш.**

Книга – йолташ

Тений мый книгагудыш чүчкидынрак кошташ түнгальым. Руш литератур урок дene ятыр произведений лудаш күлеш. Тыгакшат мый книгам лудаш йөрөтөм. Сылнымут гоч ожнысо илыш, түрлө историй, мотор вершбр нерген пален налат, түнчумылыш келгемеш. Марий поэт-влакын почеламутышт шүмүштөм утларак кугу верым налышт. Марий кундемын шошыжо-влак шошмо-кушмо вершорыштым эн сылнын сүретплат. Йочавлак, книга дene кылым кучаш ида ёркане.

Ирина ПЕТРОВА.

Морко, Коркатово.

Сылнымутлан шүман, газет да журнал-влак дene кылым кучышо ўдыр-ревезе-влакым У Торъял районысо

Токтарсола школ эртыше идалык мучаште иквереш чумырен. Тушто юнкор толкынын республиканский площадкыже эртаралтын.

Вашлимашым Марий Эллан 100 ий да Сенъимашлан 75 ий теммилан пöлекленыт.

Школысо силнымут ашаткудо

ЧАВАЙН ТУКЫМ УЛЫНА

Усталыкым вияндена

Школыштына «Кодам ўжара» сылнымут да краеведений ушем пашам ышта. Тудым марий йылым да литературым туныктышо З.А.Беляева вўда. Ме лудына, возена, лончилена, шымлена. Школнан лўмгечыжлан сылнымут да мурсем композицийм да түрлө сценким ямдыленна. Калык мемнам шокшын вашлийын. Йөрөтиме школнам эре моктымына веле шуэш. Тыште мемнан мастрлыкнам вияндаш шуко паша ышталтеш.

**«Кодам ўжара» ушемын
енже-влак.**

Кодам ялем

Мый Кодамыште илем,
Тудым пешак йөрөтөм.
Тиде ялже пеш чатка,
Шым менгтан, урем лопка.
Калыкшат пеш весела,
Школнажат

волгальт шинча.

Тыште мые тунемам,
Ушым, вийым погалам.

Диана АНТРОПОВА.

Советский район.

Йоча-влак школысо юнкор пашашт дene палдареныт. Токтарсола школышто «Тулвий» юнкор кружок тылзе еда «Рвезе йўк» газетым луктеш. Марий Турек районысо Сардаял школышто «Шонанпил» юнкор кружокыш 9 йоча коштеш. Нуным марий йылым туныктышо К.П.Плотникова вуйлата. «Юнкор сомылым шукташ «Кружок» независимый образовательный проектын чолга енже-влакын эртарыме журналистике школышто налме шинчымаш кугун полша», – ойла Ксения Платоновна. «Рвезе йўк» (У Торъял, Кузнеч) юнкор кружок 2018 ийиште В.Б.Исенеков лўмеш премийм сулен. Тунемше-влак «Ямде лий» йоча газет дene кызытат пенгыде кылым кучат.

– Шернур районысо Марисола кундемыште мыньяр ял – тунар возышо, эше икте веле оғыл, – күгешнен ойла Марисола

школын тунемшыже Андрей Максимов (**снимкиште**). 1929 ий гыч школышто юнкор сомыл шуйна. Кызыт электрон йён дene «Факел» газетым ямдылат, «Ший онгыр» пырдыжгазетым луктят. Юнкор-влак дene пашам туныктышо-влак С.В.Петухова ден С.М.Максимова вўдат.

**Погынымаште
У Торъял, Элембай
(У Торъял район)
школла гыч силны-
мутыш түнгальыш
ошқылым ыштыше
ўдыр-ревезе-влак
лийынит.**

Ўжмё уна-влак:

«Ончыко» журналын түнг редакторжо, поэт И.Г.Попов, ты журналын пашаенже, Марий Эл Республикин сулло журналистше Б.А.Шамиев да «Ямде лий» газетын пашаенже Л.Н.Григорьева – поэзий, прозо да публицистике секцийлаште мастер-классым эртареныт.

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Кинде – вуй

Шоқшо, пушкидо кинде түрлымо солыкышто кия. Тудын тамле пушыжо пört мучко шарлен. Кызыт кевытыште түрлө тутло киндым налаш лиеш. Тидлан куанышаш улына. Кинде эре лийже манын, шуко ең пүжвүдым йоктара. Лийын тугай жап, кунам кинде чылалан ситең оғыл. Сар жапыште, түрлө күшкүлүм, рокым ложаш дene варен, киндым пыштеныт.

Полина МАКСИМОВА.

Параньга, Матародо.

Туныктышо – А.В.МОРОЗОВА.

Рывыж гай чоя меран

Каныш кечын ачам дene коктын чодырашке мийышна. Тудо мыланем түрлө онайым каласкалыш: «Тиде верлаште меран ила. Теве ужат: шопке шўымым нултен. Меранат рывыж гай чоя. Сонарзе але рывыж деч шылаш манын, пунжым ош чия дene чиялта. Пылыш мучашыже веле шемак кодеш. А лум ўмбач тuge чымалтеш, лум пурак веле шыжалтеш.

Рывыж да пире деч лач кужу йолжо утара.

Йүштыштö кочкаш ок му гын, олмапумат нултен каяя». Тыге меран нерген пален нальым.

Арина ФЁДОРОВА.

Морко, Арын.

Онай урок

Туныктышо Н.Я.Уткинан мемнан классыш толмекыже, пүтүнъ илышна вашталте. Пырля тунемме йолташ-влак дene түрлө проект пашам ыштена, конкурс-лаште вийнам тергена. Наталья Яковлевна шыма, поро кумылан, шке ава гай чучеш. Кеч-могай йодыш дene миет гынат, эре вашмутым музш. Урокыштыжо түрлө уйоным кучылтеш, онайын каласкала, умылашат күштылго.

Диана БОГДАНОВА.

Оршанке, Кугунур.

Кö оза?

Мемнан кундемыште кызыт телे озалана. Кече күзенат ок шу, рўмбалгаш түнгалиш. Кас велеш игече изиш йўкшемда.

Теле мемнам пушкидо ош лум дene куандара. Йочавлаклан ий ўмбалнне коньки дene мунчалташ, вашваш лумым кышкылташ, лумъенгым ышташ келша.

Мый телым йёратем.

**Аня ОРЛОВА.
Марий Турек,
Сысоево.**

1. Б.Даниловын ойлымашыж гыч герой тыге ойлен: «Мый мари калык гыч икымше космонавт лиям». Ойлымашын лўмжым палыза.

2. В.Ивановын «Вўдшо келге, серже тура» повестьшын геройжо.

3. Тиде учебникым В.Сапаев изи йоча-влакан возен.

4. Э.Сапаев магай оперым возен?

5. Б.Даниловын «Туныктышо чыла пала» ойлымашыжын геройжо.

Вашмутым чын пуэда гын, нине лўмлө ен-влакын шочмо ялыштым пален налыда.

Кроссворд

**Елизавета
САДОВИНА,
6-шо класс.**

У Торъял, Немда.

Марий тамган марке

Арина Курочкина Марий Турек школын 5-ше классыштыже тунемеш. Тудо проект пашам ямдалаш йёрата. «Түнгалим гын, йўд марте шинчем», – ойла ўдыр. «Шочмо вер да пўртўс – поэт-влақын усталыкштыш» икымше проектым кокымшо классыште улмыж годым возен. «Марий тамган почто маркын историйже» проект пашаж дene «Пряников лўмеш лудмаш» республике шанче-практике конференцияште кумшо верыш лектын.

– Мемнан школыш Чехийштише илыше Павел Фохлер (кусарыше) деч серыш толын. Тудо марий маркын мом ончыкты-

мыж нерген умайлараш йодын. Мыланемат тидын нерген пален налаш онай лийын.

Почто маркыште ожнысо сёрастарыме ўзгарым да марий тўрим сўретлыме, – ойла Арина. **Е.ИВАНОВА.**

Волгыдо игече

Мардеж пуале – йўштын чучо. Ий дene кылмыш очко мланде. Ялемым мамык лум леведе. Мемнан дек только йўштö теле. Пушенгэ-влак мален колтеныт, Леведын нуным шокшын лум. Кава ик тўс дene пўрдалтын, Коеш моторын, кеч чылтак сур. Меран тёршталын кудалеш, Пушенгэ шўымым нулталеш. Могае сылне теле кече – Шўмем волгалтыше игече.

**Диана ВОЛКОВА.
Шернур, Марисола.**

Күшүл категориян туныктышо, Россий Президентын грантшым кок гана налше, Россий Федерации общий образованийын почётан пашаенже, Йошкар-Олае 21-ше номеран школышто күгүжаныш марий йылме урокым вўдышшо **О.Н.БАСЕ-НИНА** ямдылен.

Йылме пеледышым пого

1

Яра верым темыза.

Марий күгүжаныш драме театр шочын. Икымше спектакльым школышто шынденыйт. Шкетан маналтын. Икымше театр Краснококшайскыште 1948 ийштеше театрлан лўумжым пуэнит. Я.П.Майоров-Шкетан лўумеш Марий национальный драме театр верланен.

Марий театрлан – 100

ши 2 Сүретыште могай театр-влак улыт? Лўмыштым да могай ийыште почылтмыштым возыза.

3

Предложенийлан йодышым кельштарыза.

Я.П.Майоров-Шкетан – марий литературын классикше.

Тудо 1898 ий 30 октябрьыште шочын.

Шочмо верже – Оршанке район Тошто Крешиын ял.

Яков Павлович марий театрлык драматург, режиссёр да актёр семын тыршен.

Чылаже лу наре почеламутым, латкум пьесым, шўдё наре ойлымаш ден очерким, «Эренгер» романым возен.

4

Глаголым кокымшо эртыше жапыш шындызы.

Шуматкечын ме класс дene М.Шкетан лўумеш театрлык (мияш, II спр.). Тушто С.Николаевын «Салика» спектакльжым (ончаш, II спр.). Спектакль кок шагат наре (каяш, II спр.). Залыште пеш шуко калык (лияш, I спр.). Спектакль мыланна пеш (келшаш, II спр.).

5

Йодышлан вашмутым пузыза.

Театрыште могай спектакльым ончышы? (интересный)

Билетым театрлык кунам налынат? (заранее)

Шинчыме верет күшто лийин? (в партере, в третьем ряду)

Спектакль тыланет келшенмо? (очень)

6

Муткылдыш-влакым марлашке кусарен возыза.

Ставить спектакль – спектакль идёт – спектакль начинается – спектакль по пьесе – режиссёр спектакля –

Нине куд пырыс кокла гыч тыланда кудыжо келша? Ынде шке койыш-шоктышдам тергиза.

1. Те поро кумылан, тыматле айдеме, ўшанле йолташ улыда. Түшкаште лияш оғыда йөрәт. Лишил йолташда-влак коклаште веле ўшаным да ласкалықым шижыда.

3. Те усталык шүлүшан, артист койышан улыда. Шуко онай шонымашан, эмоциян да артист койышан улмыланда кёра «Мыйым оғыт умыло» манме шонымашда кумылым волта.

4. Те кумылзак, тыматле айдеме улыда. Шонкалаш, пүртүсүштө лияш йөрәтеда. Ең-влакым пиаланым ышташ тыршеда.

5. Те чыным ёратыше, илышым шымлыше улыда. Еңым кольштын моштеда. Лекше нельлыкым писын төрледа, тидын годым чылаштын шонымашыштым шотыш налаш тыршеда.

6. Те кечмогай шонымашке шуаш тыршыше улыда. Момыштышым, мокүлешым, шкендан могай йён улымым раш паледа. Уло вийдам тунеммашке пыштеда, сандене канаш жагда шагал.

Йоча-влак, а те телым күзе модыда? Возен колтыза.

Сүреттүм чиялте.

**Артём ПАВЛОВ.
Шернур,
Марисола.**

Индекс: П4696.
Тираж 1150 экз. Заказ
Формат – А-4-8.
Түн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.

https://vk.com/yamde_ii
https://ok.ru/yamde_ii
E-mail: yamde_ii@mari-el.ru
(документ кагазлан),
yamde_ii@mail.ru
(автор-влаклан)
Сайтын адресшесе:
yamdeiir.ru

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий Эл Республикасынэ күлтур, пе- чать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» күгүжаныш уни- тарный казна предприятий.

Газеттам редакцияныштеге погы- мо да верстталыме, «Марий Эл Республикасынэ Правительствын типографийже» ООО-штога ямде оригинал-макет гыч савыктымие. Типографийын адресшесе: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Газеттам Массовый коммуникаций сферыште да күлтур наследийым аралымаште законодательствым шуктэн шогымым эксеркыше Федеральныи службыйн Приволжский федеральныи округысо управленийшыже регистрироваттым.

Номер – ПИ №ФС 18-1999,

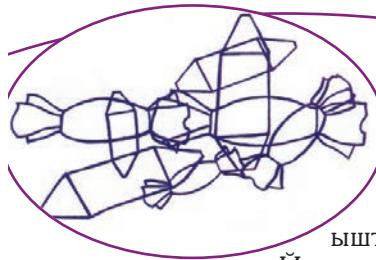
2005 ий 10 февральыште пүшмө.

0+

Печатьыш пүшмө жап –
14-00,
фактически – 13-00

Авторын да редакцияныштеге шонымашыт түрлө лийин көрттү. Серыш влак мөнгеш оғыт колтталт.
Ак – күтүрен келшүмө почеш.

Редакцияны да издательын адресшесе:
424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый
Вийин 70-ше идалыкше урем, 20-шо поорт.
Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

Олю ден Колюлан коваже
У ий пайремлан пёлекым
ыштен.

Йоча-влак эн тамле
кампеткым вигак кочкын пытареныт.

Школ гыч толмашешыт коваже
кодшо кампеткым ик пакетыш пыштен. Ўдыр ден рвезылан тёр
пайлаш полышыза.

Кө
эн тале
математик?

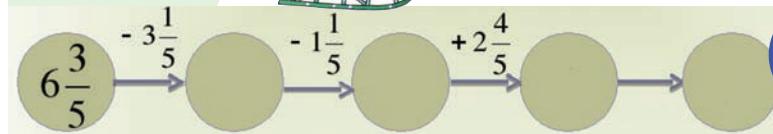

**Ныл мучашан,
кадыр неран.
Телым мунчалта,
кенгежым каналта.**

Тушто

Авторын фотожо.

**Түрлө мутым ик мут дene
иктешлена.**

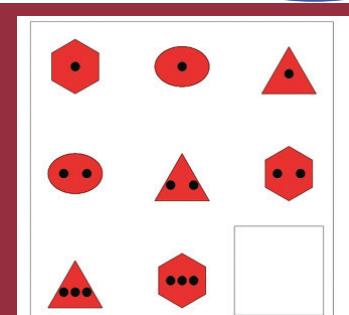

Телым күлешан вургем.

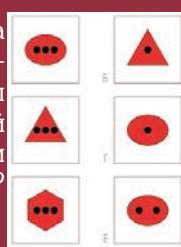

Могай сылне пеледыш.

Лев СОШИН.

Яра
клеткыш
могай
сүретым
шындет?

Мынгар лектеш?

$$\begin{array}{c} \text{Yellow} \\ + \end{array} \begin{array}{c} \text{Yellow} \\ + \end{array} = \begin{array}{c} \text{Yellow} \end{array}$$

$$\begin{array}{c} \text{Blue} \\ + \end{array} \begin{array}{c} \text{Blue} \\ + \end{array} = \begin{array}{c} \text{Blue} \end{array}$$

$$\begin{array}{c} \text{Red} \\ + \end{array} \begin{array}{c} \text{Red} \\ + \end{array} = \begin{array}{c} \text{Red} \end{array}$$

Пум
пир-
чын
үмыл-
жым
кычал.

Кудо мёчёр
эн изи?

Кудо
мёчёр эн
кайшан?

Мужыр мёчо-
рым музя.

Шляпам
чийше
мёчёр-влакым
кычалза.

Интернеттесе
сүрет-влакым
күчилтмо.